

Zbigniew Witkowski

Adwokatura w Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej

Palestra 29/6(330), 127-138

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bie Okręgowej Rady Adwokackiej w Katowicach odbyło się spotkanie delegacji z członkami ORA i Egzekutywy POP. W czasie spotkania, które przebiegało w serdecznej i przyjacielskiej atmosferze, udzielono informacji na temat struktury i działalności adwokatury polskiej i niemieckiej oraz pracy organizacji partyjnych, a także wymieniono szereg uwag i wniosków.

W dniu 1 marca 1980 r. część delegacji udała się w towarzystwie dziekana ORA w Katowicach adw. Andrzeja Dziecioła do Warszawy, gdzie została przyjęta w NRA. Delegacja zwiedziła Muzeum Adwokatury, Zamek Królewski i Stare Miasto. Delegację podjęto obiadem w lokalu ORA w Warszawie.

W tym samym czasie prezes Kolegium Adwokatów z Halle adw. Günter Albrecht w towarzystwie wicedziekana ORA w Katowicach odbył robocze spotkanie i zwiedził zespoły adwokat-

kie w Katowicach i Mikołowie.

W następnym dniu, tj. 2 marca 1985 r., delegacja udała się do Krakowa, zwierzając tam jego zabytki. Wawel, Collegium Maius i Kościół Mariacki zrobiły na gościach wielkie wrażenie.

Obiad w Restauracji „Wierzynek” stanowił zakończenie pobytu w dawnej stolicy Polski. W obiedzie uczestniczyli m.in. dziekan ORA w Krakowie adw. Marian Anczyk oraz członek Prezydium NRA prof. dr hab. Kazimierz Buchała.

Po powrocie z Krakowa do Katowic odbyło się spotkanie towarzyskie w lokalu ORA.

W dniu 2 marca 1985 r. w godzinach rannych delegacja udała się w drogę powrotną do NRD, żegnana przez dziekana i wicedziekana ORA w Katowicach.

adw. Andrzej Rajpert

ADWOKATURA ZA GRANICĄ

ZBIGNIEW WITKOWSKI

ADWOKATURA W CZECHOSŁOWACKIEJ REPUBLICIE SOCJALISTYCZNEJ¹

1. Uwagi o kierunku rozwoju w latach 1945—1975

W 1945 roku niepodległa Czechosłowacja przejęła adwokaturę w kształcie i składzie osobowym zbliżonym do postaci nadanej jej w okresie republiki międzywojennej. Świadczy o tym fakt zachowania prawnych podstaw określających działalność adwokatury z tego okresu. Obowiązywały bowiem nadal przepisy z lat: 1857, 1868, 1872, 1879, 1896, 1906, 1907, 1914, 1922, 1936 i 1940, uzupełnione co najwyżej w latach 1945—1947. Świadczy o tym również to, że w swej większości byli też ówczesni adwokaci czechosłowaccy nadal powiązani z wielkim kapitałem, tj. bankami i prze-

¹ Artykuł jest plonem kwerend i konsultacji przeprowadzonych przez autora w czasie odbywania przezeń stażu naukowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Karola w Pradze pod kierunkiem prof. dr S. Zdobnińskiego. Autor wyraża niniejszym podziękowanie Prezesowi Centrali Adwokatury Czeskiej w Pradze drowi Z. Hrazdirze oraz kierownikowi szkolenia kadr adwokackich Centrali drowi V. Mandakowi za życzliwe przyjęcie i udostępnienie niezbędnych materiałów.

mysłem, a jak podkreśla się w literaturze, również sami byli niekiedy przedsiębiorcami kapitalistycznymi.²

Równocześnie jednak narastał w adwokaturze czechosłowackiej wielki ruch postępowych i politycznie zaangażowanych po stronie socjalizmu prawników, nawiązujący do działalności takich wybitnych adwokatów międzywojennych, jak dr Sekanin, dr Bartošek czy dr Bergman, sławnych m.in. z odważnego protestu przeciwko zainscenizowanemu przez nazistów hitlerowskich w 1933 roku w Lipsku procesowi, w którym oskarżonym był Georgi Dymitrow. Po latach burzliwych przemian społeczno-politycznych, jakie zaszły w Czechosłowacji w okresie 1945—1947, nastąpił rok 1948, stanowiący datę przełomową w historii politycznej tego kraju. Po wydarzeniach z lutego 1948 roku i przejęciu kierownictwa państwem przez komunistów z Klementem Gottwaldem na czele, stała się oczywista konieczność przeprowadzenia głębokich zmian w wielu dziedzinach życia. Zmiany te nie mogły ominąć adwokatury, gdyż społeczeństwu, które chciało zbudować na swej ziemi socjalizm, nie była potrzebna adwokatura pracująca na podstawach dawnych zasad, pozostających w sprzeczności z rodzącym się nowym porządkiem społecznym. Formalnym wyrazem tych zmian była ustawa z 22.XII.1948 r. o adwokaturze,³ która zniósła izby adwokackie (*advokátní komory*) i wprowadziła na ich miejsce nową organizację, mianowicie okręgowe zrzeszenia adwokatów podległe centralnemu zrzeszeniu. Działalność całej adwokatury poddano wówczas daleko idącemu nadzorowi ministra sprawiedliwości, który mógł od tego czasu uchylać lub zmieniać uchwały i zarządzenia wszelkich organów adwokatury, a ponadto mógł rozwiązywać i zawieszzać w czynnościach te organy, jeśli ich działalność pozostawała w sprzeczności z przepisami prawa lub interesem społecznym. Wymieniona ustawa wprowadziła także zasadę wynagradzania adwokatów przez okręgowe zrzeszenia, a nie przez indywidualnych klientów.

Prawo o adwokaturze z 1948 r. stanowiło pierwszy krok na drodze budowy nowego modelu adwokatury czechosłowackiej. Jednakże dalszy rozwój sytuacji w kraju pokazał, że wprowadzone wyżej zmiany dotyczące adwokatury należało pogłębić, że były potrzebne nowe formy oznaczające bardziej istotne niż dotychczas zmiany w organizacji adwokatury. Taką nową formą były kolektywne poradnie adwokackie, tworzone od 1.I.1950 r. samorzutnie przez grupy postępowych adwokatów, którym za wzór służyły radzieckie kolegia adwokatów. Forma ta szybko została powszechnie zaakceptowana. O tempie procesu tworzenia poradni niech świadczy fakt, że już 15.VII.1951 r. nie istniały w Czechosłowacji żadne prywatne kancelarie adwokackie. Dzień ten uznaje się też za dzień narodzin podstaw czechosłowackiej, socjalistycznej adwokatury.⁴ Formalny wyraz zachodzącym przeobrażeniom dała nowa ustawa o adwokaturze, uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe 20.XII.1951 r.⁵ Ustawa zniósła centralne zrzeszenie adwokatury i zrzeszenia okręgowe, ustanawiając na ich miejsce centralę poradni adwokackich i tworzone przez centralę poradnie adwokackie, obdarzone osobowością prawną, które od tego czasu wykonywały — na zasadzie wyłączności — zadania adwokatury. W § 31 tej ustawy wyraźnie i wprost zerwano z prywatnoprzedsiębiorczymi i indywidualnymi formami wykonywania adwokatury.

² Por. wystąpienie ministra sprawiedliwości Republiki Czeskiej dra J. Němca na 17 pos. Czeskiej Rady Narodowej w dn. 29.X.1975 r. — Česká Národní Rada, Těsнопisecká zpráva o schůzích České Národní Rady, Zpráva ústavně právního výboru ČNR k vládnímu návrhu zákona ČNR o advokacii, s. 159.

³ Zákon o advokacii (advokátní řád) ze dne 22.XII.1948 r. (w:) Sbirka zákonů republiky Československé, částka 109—322 ze dne 31.XII.1948 r.

⁴ Třicet let československé socialistické advokacie, Prokuratura č. 1 z 1982 r., s. 94.

⁵ Zákon 114 ze dne 20.XII.1951 r. o advokacii (w:) Sbirka zákonů republiky Československé, ročník 1951, částka 52, vyd. 28.XII.1951 r., s. 287.

Adwokatami mogły więc być nadal tylko te osoby, które stały się członkami poradni. Ustawa przyznała również prawo klientowi do swobodnego wyboru adwokata, prawo adwokatowi do milczenia w sprawach, z którymi zapoznał się w związku z wykonywaniem zawodu, oraz prawo do odmowy udzielenia pomocy prawnej, ale tylko w ściśle określonych przez ustawę wypadkach. Ustawa z 1951 r. utrwaliła aktualną do dziś naczelną zasadę organizacji adwokatury czechosłowackiej, tzn. zasadę centralizmu demokratycznego przy jednoczesnym zachowaniu zasady jej autonomii wobec organów państwowych, z możliwością wszakże ingerencji ze strony państwa (nadzór ministra sprawiedliwości).

Rok 1960 przyniósł dalsze nowe zmiany w organizacji adwokatury, będące konsekwencją zmian wprowadzonych w terytorialnej organizacji rad narodowych w Czechosłowacji. Ta właśnie zmiana typu organizacyjnego dała asumpt do kolejnej reformy systemowej adwokatury w 1963 roku,⁶ utrwalającej socjalistyczny charakter adwokatury w Czechosłowacji.⁷ Ustawa powołała wtedy do życia Centralę Adwokatury Czechosłowackiej, restytuowała okręgowe zrzeszenia adwokackie i zrzeszenie miejskie w Pradze, przyjęła zasadę tworzenia poradni w powiatach (*okrěsach*) i w miejskich obwodach (w mieście Pradze), uznała za najwyższy organ adwokatury czechosłowackiej Ogólnopanstwową konferencję delegatów wybranych na zebraniach członków adwokatury, które stały się jednocześnie najwyższymi organami podstawowych ogniw w organizacji adwokatury. Nadzór państwowy objął wtedy szeroko pojętą działalność adwokatury, nie wyłączając sfery gospodarowania przez adwokatów — w szerokim tego słowa znaczeniu — jej majątkiem.

Nietrudno zauważyć, że rozwiązania prawne dotyczące adwokatury w ustawach z lat 1948—1963 w pełni odpowiadały republikańskiemu, unitarnemu charakterowi socjalistycznej Czechosłowacji. Jest rzeczą zrozumiałą, że późniejsza zmiana konstytucyjna dokonana w październiku 1968 r., nadająca Czechosłowacji formę federacji, musiała pociągnąć za sobą również przeobrażenia w ustroju adwokatury. Za tymi zmianami przemawiały też przeobrażenia zachodzące wówczas w ustawodawstwie zwykłym, a także względy polityczne, które w konsekwencji wydarzeń z 1968 r. nakazywały pogłębić zasadę centralizmu demokratycznego również w działalności adwokatury.⁸ Zmiany, o których mowa, zostały wprowadzone obowiązującymi do chwili obecnej ustawami o adwokataturze: Czeskiej Rady Narodowej z dnia 29.X.1975 r.⁹ oraz Słowackiej Rady Narodowej z dnia 19.XI.1975 r.¹⁰ Fakt, że od 1975 r. sprawy adwokatury regulowane są w Czechosłowacji odrębnymi ustawami parlamentów równoprawnych republik, bierze się stąd, iż ani ustawa konstytucyjna nr 143 z 1968 r. o Federacji Czechosłowackiej, ani ustawa konstytucyjna nr 155 z 1969 r. zmieniająca i uzupełniająca rozdział 8 konstytucji nie zastrzegają, że kwestia prawnej organizacji i działalności adwokatury należy do właściwości ustawodawczego organu federacji, tj. Zgromadzenia Federalnego, pozostawiając tym samym tę sprawę w gestii najwyższych przedstawicielstw republikańskich. Trzeba jednak już w tym miejscu zaznaczyć, że aczkolwiek w Czechosłowacji obowiązują dwie ustawy o adwokataturze, to jednak obie one formułują identyczne podstawowe zasady funkcjonowania palestry, mają taką samą systematykę, a nawet są niemal

⁶ Por. zákon 57 ze dne 9.VII.1963 r. o advokacii (w:) Sbirka (...), ročník 1963, částka 33, vyd. 19.VII.1963 r., s. 226.

⁷ Stwierdzenie, że adwokatura w Czechosłowacji stała się adwokataturą socjalistyczną, zawierało uzasadnienie do projektu o zmianie ustawy o adwokataturze. Por. w tej kwestii cyt. wyżej w przyp. 2 wystąpienie w Zgromadzeniu Narodowym min. J. Němca, op. cit., s. 161.

⁸ Por. vystupenie pos. M. Patejdlovej na 17 pos. CRN z 29.X.1975 r. (w:) Zpráva (...), s. 158.

⁹ Zob. Sbirka zákonů Československá socialistická republika, ročník 1975, částka 27, vyd. dne 10.XI.1975 r., poz. 118 oraz vyd. dne 8.XII.1975 r., poz. 133.

¹⁰ Tamże, částka 32.

że tożsame w treści. Różnice są tutaj niewielkie i nie mają zasadniczego charakteru. Tak więc jeśli w dalszej części artykułu będzie mowa o prawie o adwokaturze, to będzie to oznaczało, że mamy na myśli obie ustawy: czeską i słowacką.¹¹

2. Charakter adwokatury i jej miejsce w organizacji społeczeństwa

Jest zrozumiałe, że w procesie niesienia pomocy prawnej adwokat staje najczęściej w pozycji wprawdzie rzeczowego, profesjonalnego i konstruktywnego czynnika, lecz zarazem z reguły czynnika krytyki wobec działalności organów państwa różnych szczebli. Już choćby tylko z tego wynika, że nie mógłby on należycie wypełniać swych funkcji, gdyby on sam i cała struktura zawodowa, w której działa, pozostawali w podległości organizacyjnej, ekonomicznej lub innej wobec wspomnianych organów państwowych. Oto dlatego w czechosłowackim prawie o adwokaturze, w interesie urzeczywistnienia społecznej funkcji adwokatury, kładzie się tak duży akcent na zapewnienie adwokaturze autonomii w sferze tak strukturalnej jak i ekonomicznej wobec organów państwa, jak również niezależności jej poszczególnych członków, a tym samym — na zapewnienie dość specyficznego miejsca w systemie organów i organizacji społecznych. Adwokatura czechosłowacka nie jest więc organem państwowym i nie wypełnia żadnych funkcji rozstrzygających, stanowczych. Jednakże w swej całości, jak i w poszczególnych swych częściach składowych pozostaje ona ekonomicznie niezależną, socjalistyczną (art. 18 ust. 1 ustawy z 29.X.1975 r.) i niepaństwową, samorządową organizacją typu organizacji gospodarczej,¹² podległą ograniczonemu nadzorowi państwowemu, sprawowanemu przez ministra sprawiedliwości.

3. Zadania adwokatury, zasady i formy ich realizacji

Głównym zadaniem adwokatury jest według czechosłowackiego prawa o adwokaturze przyczynianie się przez nią do zabezpieczenia konstytucyjnego prawa obywateli do obrony w postępowaniu sądowym oraz do ochrony pozostałych ich sfer wolności i interesów prawnych, a także praw i interesów organów i organizacji — zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem, socjalistyczną świadomością prawną i interesami społeczeństwa socjalistycznego. Działalnością swoją adwokatura powinna także przyczyniać się do utrwalania ustawodawstwa socjalistycznego w życiu społeczeństwa oraz przeciwdziałać faktom naruszania przepisów prawnych. Z tak ogólnie określonymi zadaniami adwokatury jako całości współbrzmia w sposób ścisły postanowienia ustaw mówiące o zadaniach adwokatów w trakcie wypełniania przez nich swych obowiązków zawodowych. W szczególności mają oni obowiązek oddziaływania na obywateli w celu zapewnienia wypełniania przez nich powinności wobec państwa i społeczeństwa, poszanowania dla prawa i współobywateli. W konsekwencji tych działań adwokat ma się przyczyniać nie tylko do pogłębiania socjalistycznej świadomości prawnej, ale ma się stawać także aktywnym ogniwem propagowania porządku prawnego i zasad socjalistycznego współżycia w państwie, odgrywając tym samym istotną rolę czynnika prewencyjnego (§ 1 i 2 obydwu ustaw).

Stosownie do tak określonych zadań adwokatury, czechosłowackie prawo o adwokaturze precyzyjnie i wyczerpująco określa zasady i formy realizacji tych zadań. Obie ustawy z 1975 r. wychodzą z założenia, że pomoc prawna udzielana jest za

¹¹ Por. Z. Hrazdira: Advokacie v ČSSR (w:) Bulletin Československého práva, roč. 1980, č. 3—4, s. 317 i n.

¹² Wystąpienie pos. J. Peška na 17 pos. ČNR 29.X.1975 r. (w:) Zpráva (...), s. 164. Zob. też O. Plundr, P. Hlavsa: Organizace justice a prokuratury, Praha 1980, s. 124.

wynagrodzeniem, którego wysokość określa Ministerstwo Sprawiedliwości, ustanawiając stosowne tabele opłat po porozumieniu się z właściwymi organami centralnymi republik, w praktyce — z Czeskim i Słowackim Urzędem Cen. Wynagrodzenie należy się okręgowemu lub miejskiemu zrzeszeniu, którego członkiem jest udzielający pomocy prawnej dany adwokat. Dla urzeczywistnienia jednak prawa do pomocy prawnej wszystkim potrzebującym obie ustawy przewidują, że w wypadkach uzasadnionych względami osobistymi, majątkowymi lub zarobkowymi, a także w razie istnienia innych okoliczności wymagających specjalnych względów organizacja adwokacka może zlecić adwokatowi udzielenie pomocy za obniżonym wynagrodzeniem lub nawet bezpłatnie. Dodajmy, że o ile w 1982 roku w samej tylko Republice Czeskiej odpłatnie udzielono pomocy prawnej w ok. 146 tys. spraw, o tyle liczba spraw, w których udzielono pomocy bezpłatnie, sięgała rzędu 18 tys. W roku zaś 1983 liczbie ok. 136 tys. spraw prowadzonych odpłatnie odpowiadała liczba przeszło 18 tys. spraw prowadzonych bezpłatnie.¹³

Kolejną ważną zasadą jest zasada odpowiedzialności okręgowego lub miejskiego zrzeszenia adwokackiego za szkodę wyrządzoną przy udzielaniu pomocy prawnej przez adwokata. Jest to odpowiedzialność na podstawie kodeksu cywilnego. Adwokat więc nie odpowiada bezpośrednio wobec klienta. Jeżeli jednak właściwe zrzeszenie wyrówna powstałą szkodę wynikłą z winy adwokata, to ma ono prawo regresu wobec członka, przy czym dla wyegzekwowania przysługującej mu należności może stosować przepisy kodeksu pracy i przepisy o odpowiedzialności pracowniczej za szkodę wyrządzoną przy pełnieniu obowiązków pracowniczych lub w związku z ich pełnieniem (§ 172 i 179 kodeksu pracy).¹⁴

Obydwie ustawy o adwokaturze tworzą też jednolity typ adwokata, co oznacza, że każdy adwokat-członek okręgowego lub miejskiego zrzeszenia w Republice Czeskiej lub Republice Słowackiej jest uprawniony do występowania we wszystkich sądach oraz przed wszystkimi organami i organizacjami państwowymi na całym terytorium danej republiki (§ 10 ust. 1 i 2 obydwu ustaw). Wyjątki od tak rozumianej jednolitości przewidują: § 27a k.p.c.¹⁵ i § 35 ust. 2 k.p.k.¹⁶ Przewidują one mianowicie, że gdy w rozpatrywanej przez sąd sprawie zachodzą okoliczności stanowiące tajemnicę państwową, to pełnomocnikami procesowymi stron lub obrońcami oskarżonych mogą być tylko adwokaci, którzy zostali upoważnieni do zapoznania się z tajemnicą państwową. Wyboru takich adwokatów dokonują Centrale adwokatury czeskiej i adwokatury słowackiej. One też prowadzą wykazy takich adwokatów. Wybór ten odbywa się według odrębnych zasad zawartych w przepisach o ochronie tajemnicy państwowej. Podobnie w § 35 ust. 1 k.p.k. przewiduje się jeszcze jeden wyjątek od przytoczonej wyżej zasady, dotyczący mianowicie postępowania przed sądami wojskowymi, gdzie obrońcą może być tylko oficer w służbie czynnej należący do korpusu osobowego wymiaru sprawiedliwości. Prawo stanowi, że dla zapewnienia takiemu obrońcy niezbędnej, niezależnej pozycji w toku procesu zostaje on — na czas pełnienia funkcji obrońcy — zwolniony ze służbowego podporządkowania i ma wszystkie prawa (oraz obowiązki) adwokata.¹⁷

¹³ Por. Informace Ústředí české advokacie, č. 1 z 1984 r., s. 14.

¹⁴ Por. Zákon č. 65 z 1965 r., Sbirka (...); Zákoník práce w brzmieniu noweli ogłoszonej (w:) Zákon č. 55 z 1975 r., Sbirka (...).

¹⁵ Por. Občanský soudní řád, Zákon č. 99 z 1966 r. w brzmieniu ogłoszonym w č. 162 z 1973 r., Sbirka (...), zmienionym č. 20 z 1975 r., Sbirka (...).

¹⁶ Por. Trestní řád, Zákon č. 141 z 1961 r., Sbirka (...) o trestním řízení soudním w brzmieniu ogłoszonym w č. 148 z 1973 r., Sbirka (...) wraz ze zmianami ogłoszonymi (w:) Zákon č. 29 z 1973 r., Sbirka (...).

¹⁷ O. Plundr, P. Hlavsa: Organizace (...), s. 128.

Ustawodawstwo o adwokaturze czechosłowackiej przewiduje poza wymienionymi wyżej zasadami dwie dalsze zasady, stanowiące podstawę zaufania między zleceniodawcą a adwokatem, niezbędnego dla właściwego wykonywania pomocy prawnej. Są to zasady: swobodnego wyboru adwokata oraz obowiązku zachowania tajemnicy co do faktów i okoliczności poznanych przy wykonywaniu swych czynności zawodowych. Trzeba podkreślić, że zasada swobodnego wyboru adwokata przez klienta działa w pełni w sytuacjach przewidzianych we wspomnianych wyżej paragrafach, tj. 27 a k.p.c. i 35 ust. 1 i 2 k.p.k., z tym zastrzeżeniem, że w obu tych wypadkach wybór pełnomocnika lub obrońcy jest ograniczony do adwokatów wpisanych do wykazu osób uprawnionych do zapoznania się tajemnicą państwową. Co się zaś tyczy obowiązku dochowania tajemnicy przez adwokata, to trzeba koniecznie dodać, że od obowiązku milczenia (*povinnost mlčenlivosti*) może zwolnić adwokata tylko klient, wyjątkowo zaś również rady adwokackie: Czeskiej Rady Adwokackiej lub Słowackiej Rady Adwokackiej. Uprawnienia tych rad wchodzi w grę wtedy, gdy istnieje „ważny interes państwowy” zobowiązujący adwokata do wypowiedzenia się przed sądem lub innym nawet organem państwowym co do faktów poznanych przy wykonywaniu zawodu. Trzeba też dodać, że od momentu pojawienia się tego zapisu (w 1963 r.) rady central adwokatów nigdy jeszcze nie skorzystały z powyższego prawa.¹⁸ Obowiązek ten dotyczy także — oprócz adwokatów-aplikantów — i wszystkich innych pracowników adwokatury oraz rozciąga się również na okres po zakończeniu pracy w adwokaturze. W jednym tylko wypadku nikomu nie wolno powoływać się na obowiązek milczenia: wypadkiem tym jest § 167 k.k. (*trestni zákonik*), nakładający na wszystkich obywateli obowiązek informowania organów ścigania o dokonanych przestępstwach i przewidujący karę za ich nieujawnienie.¹⁹

Zasadą jest też w Czechach i w Słowacji, że każdy adwokat jest obowiązany udzielić pomocy prawnej potrzebującemu. W praktyce jednak nie można wyłączyć sytuacji, które skłonią adwokata do odmówienia takiej pomocy. Ponieważ jest to zawsze bardzo delikatna materia, obydwie ustawy precyzyjnie odróżniają sytuacje, gdy adwokat może odmówić pomocy, od sytuacji, gdy musi to uczynić.

Odmowa udzielenia pomocy stanowi uprawnienie adwokata, jeżeli istnieją ważne powody świadczące o tym, że nie mógłby on w sposób należyty udzielić pomocy albo gdy jest poważnie przeciążony pracą. Zauważmy jednak, że na istnienie tych przesłanek nie może się powołać adwokat, jeżeli do udzielenia pomocy prawnej wyznaczony został przez kierownika poradni adwokackiej (np. przy obronie z urzędu, gdy oskarżony sam nie ustanowił obrońcy).

Odmowa zaś udzielenia pomocy prawnej jest obowiązkiem adwokata w trzech taksatywnie wymienionych w ustawach wypadkach: 1) gdy klient żąda od adwokata zastosowania środków pozostających w sprzeczności z obowiązującym porządkiem prawnym (w Słowacji: gdy żąda się od adwokata zastosowania środków pozostających w jawnej sprzeczności z interesem społeczeństwa socjalistycznego — § 8 ust. 3 lit. a ustawy), 2) jeśli adwokat pozostaje w stosunku pokrewieństwa z przeciwnikiem osoby zastępowanej oraz 3) jeżeli adwokat w danej sprawie udzielił już pomocy prawnej obywatelowi, organizacji lub organowi, ich zaś interesy pozostają w sprzeczności z interesem tego, kto następnie żąda od adwokata pomocy prawnej (§ 8 ust. 3 lit. b i c obu ustaw).

Obydwie ustawy przewidują też sytuacje, w których adwokat może lub musi odmówić dalszego udzielania pomocy prawnej. Odmowa taka stanowi upraw-

¹⁸ Por. Z. Hrazdira: *Advokacie (...)*, s. 317.

¹⁹ Por. K. Matyse i inni: *Trestní Zákon — Komentář II část zvláštní*, 2 vyd., Praha 1980, s. 584.

nienie adwokata wtedy, gdy następuje naruszenie więzi zaufania między nim a klientem albo gdy klient bez ważnego powodu nie złożył zaliczki na poczet wynagrodzenia za pomoc prawną. Natomiast spełnienie się jednego z trzech wymienionych faktów pociąga za sobą obowiązek odmowy udzielenia pomocy prawnej przez adwokata. Należy jednak dodać, że w takich wypadkach adwokat ma ustawowy obowiązek prowadzenia spraw klienta jeszcze przez 15 dni od chwili złożenia swego wypowiedzenia. W wypadku gdy stroną wypowiadającą pełnomocnictwo jest klient, wygasa ono natychmiast z momentem wypowiedzenia, chyba że klient poczyni w tej mierze inne zastrzeżenia.

Ostatnią wreszcie podstawową zasadą służącą realizacji zadań adwokatury w Czechosłowacji jest zasada celowego i oszczędnego udzielania pomocy prawnej. Jest ona konsekwencją odrzucenia przez zbudowaną na zasadach socjalizmu adwokaturę czechosłowacką głównego celu przyświecającego adwokatrze w państwach kapitalistycznych, tj. maksymalizacji zysku. Dodajmy też, że obydwie ustawy zabraniają adwokatom przyjmowania w związku z udzieleniem pomocy prawnej nienależytych korzyści dla siebie lub kogokolwiek innego.

4. Organizacja adwokatury

W organizacji adwokatury w CSRS uwzględniono, jak już wyżej wspomniano, federalną strukturę państwa wprowadzoną w 1968 r. Chociaż Czeska i Słowacka Rady Narodowe zdecydowały o organizacji adwokatury w oddzielnych ustawach, to jednak uregulowania problemów adwokatury w obu tych republikach są zgodne.

Obie ustawy eksponują przede wszystkim zasadę centralizmu demokratycznego jako naczelną zasadę przesądzającą o strukturze i metodach działania całej adwokatury (§ 13). Oznacza to, że uchwały i zarządzenia organów adwokatury wiążą każdego członka palestry oraz że decyzje organów wyższych są obowiązujące dla organów niższego szczebla. Rzecz jasna, że związanie nie dotyczy sposobu postępowania przez adwokata przy udzielaniu pomocy w konkretnych sprawach. Tutaj obydwie ustawy stanowią wyraźnie w § 2 ust. 1, że przy udzielaniu pomocy prawnej adwokatowi są związani tylko obowiązującym porządkiem prawnym i poleceniami klienta.

Kolejną zasadą dotyczącą organizacji palestry czechosłowackiej jest zasada wybieralności jej organów. O ile jednak ustawa Republiki Czechosłowackiej sformułowała tę zasadę jednoznacznie, o tyle ustawa słowacka dopuszcza możliwość istnienia wyjątku stanowiąc, że organy adwokatury są „w zasadzie wybieralne”. Praktyka jednak przekonuje wyraźnie, że także w Słowacji wszystkie organy adwokatury są wybieralne.²⁰ Zauważmy przy okazji, że ustawy nie precyzują, iż wybory muszą być tajne. Decyzja w tej sprawie zawsze należy do zebrania członkowskiego. Od 1976 r. wszystkie wybory odbywały się jednak w trybie tajnym. Czynne i bierne prawo wyborcze przysługuje w myśl postanowień obydwu ustaw wyłącznie adwokatom.

Podstawowymi ogniwami adwokatury są okręgowe zrzeszenia adwokatów, tworzone zgodnie z administracyjno-terytorialnym podziałem państwa w każdym kraju Czeskiej i Słowackiej Republiki. W Republice Czeskiej jest ich 8, a w Republice Słowackiej 3. Warto zaznaczyć, że w głównym mieście Czech, tj. Pradze, utworzono Miejskie Zrzeszenie Adwokatów, które wykonuje swoją działalność wyłącznie na terenie właściwości Rady Narodowej m. Pragi. Natomiast w stolicy Słowacji Bratysławie istnieje okręgowe zrzeszenie adwokatów z właściwością działania na terytorium całego kraju zachodniosłowackiego oraz na miasto Bratysławę.

²⁰ O. Plundr, P. Hlavsa: Organizace (...), s. 130.

W Czechach zawód adwokata wykonuje ok. 650 osób, przy czym ok. 215, tj. 1/3 wszystkich adwokatów czeskich, pracuje w Pradze. Adwokatura słowacka liczy ok. 220 osób.²¹

Najwyższym organem stanowiącym zrzeszenia jest ogólne zebranie adwokatów, a organem wykonawczym — *výbor*, tj. rada zrzeszenia okręgowego lub miejskiego na czele z jej prezesem (*predsedou*). Podobnie jak wyłącznie adwokatowi przysługuje członkostwo w zrzeszeniu, tak samo również tylko adwokat może uczestniczyć i brać czynny udział w ogólnym zebraniu adwokatów. Zebranie takie powinno być zwoływane przynajmniej raz na 2 lata, a musi być zwołane, jeśli zażąda tego co najmniej połowa wszystkich członków zrzeszenia. Zebranie jest władne omawiać zasadnicze problemy kierowania adwokaturą, wyznaczać zadania zrzeszenia do czasu zwołania ogólnego zebrania adwokatów. Zebranie omawia nadto i zatwierdza sprawozdanie z działalności rady zrzeszenia, wybiera i odwołuje członków i zastępców członków rady oraz delegatów na konferencję czeskiej (słowackiej) adwokatury.

Szczególną rolę w bieżącym kierowaniu sprawami palestry czechosłowackiej pełnią wspomniane rady zrzeszeń, których kadencja trwa 5 lat. O ile liczbę członków rad określają wprost same ustawy stanowiąc, że rada okręgowego zrzeszenia liczy 5 członków, a miejskiego 7, o tyle liczba zastępców członków rady nie jest stała i każdorazowo określa ją ogólne zebranie. Rada nie tylko wykonuje plany działalności zrzeszenia, ale ponadto decyduje o utworzeniu i zniesieniu poradni adwokackich, określa ich siedziby, ustala liczby adwokatów, aplikantów i pozostałych pracowników, ustanawia i odwołuje kierowników poradni, decyduje o przyjęciu adwokata do zrzeszenia i o ich rozmieszczeniu, przesądza o stałym lub czasowym wyłączeniu adwokata od udzielenia pomocy prawnej, zawiera umowy z aplikantami i pozostałymi pracownikami. Zadaniem rady jest także dbanie o doskonalenie oblicza ideowo-politycznego i zawodowego wszystkich pracowników zrzeszenia. Rada ma nadto prawo kontrolowania realizacji przez członków i wszystkie organy zrzeszenia obowiązujących uchwał i zarządzeń oraz rozpatrywania skarg i wniosków obywateli.

Na czele rady stoi prezes wybierany przez samą radę spośród jej członków. Prezes reprezentuje zrzeszenie na zewnątrz oraz załatwia wszelkie jego sprawy bieżące.

Dla praktycznej realizacji zadań adwokatury rady zrzeszeń tworzą poradnie adwokackie. Poradnie są tworzone w powiatach zgodnie z administracyjno-terytorialnym podziałem danego kraju oraz w obwodach na terytorium Pragi (obecnie jest ich 10) i Bratysławy. W poradniach zatrudnionych jest średnio 4—5 adwokatów. Poradnie w zasadzie występują w imieniu zrzeszenia, jednak centrale adwokatur obydwu republik mogą wyrazić zgodę na występowanie w wyraźnie określonym zakresie spraw przez poradnie w imieniu własnym (§ 18). Kierownicy poradni — poza działalnością organizującą pracę podległych im jednostek — mają także obowiązek osobistego udzielania pomocy prawnej. *Ratio legis* tego uregulowania polega na tym, żeby adwokat wykonujący funkcje kierownicze w adwokaturze przez dłuższy czas nie tracił swych zawodowych kwalifikacji.

Struktura organizacyjna adwokatury w obydwu republikach zwieńczona jest Centralami adwokatury czeskiej i słowackiej. Podobnie jak w zrzeszeniach, również i tutaj najwyższym organem stanowiącym są konferencje delegatów wybieranych przez ogólne zebrania adwokatów w zrzeszeniach (według klucza: w Czechach — 1 delegat na 10 adwokatów, w Słowacji — 1 delegat na 5 adwokatów). Ustawy nie

²¹ Według informacji uzyskanej od dra Z. Hrazdira, prezesa Centrali Adwokatury Czeskiej w rozmowie przeprowadzonej 24.IX.1984 r.

mówią o tym, jak często powinny się odbywać konferencje republikańskie. Praktyka przyjęła, że co 5 lat.²² Przed upływem pięciolecia rada centrali musiałaby zwołać konferencję, jeśli żądanie takie złożyłaby przynajmniej połowa wszystkich adwokatów republiki. Konferencje wybierają swoje Centrale i ich dalsze organy, tj. 9-osobowe rady central jako organy wykonawcze, 5-osobowe komisje rewizyjne central oraz 9-osobowe komisje dyscyplinarne central. Każdy z tych organów wybiera spośród swego grona przewodniczącego. Centrale adwokatów czeskiej i słowackiej są samodzielne i od siebie niezależne. Jednakże dla realizacji wspólnych zadań w sprawie opracowania i realizacji programów szkolenia aplikantów i niesienia sobie w razie potrzeby pomocy Centrale ustanowiły wspólny organ koordynacji.

Kompetencje konferencji adwokatury republiki są zbliżone do uprawnień ogólnych zebrań adwokatów w zrzeszeniach, uprawnienia zaś rad central odpowiadają w zasadzie (z uwzględnieniem różnic wynikających z ich miejsca w strukturze organów adwokatury) uprawnieniom rad zrzeszeń okręgowych. Różnice w zakresie zadań rad central uwidaczniają się zwłaszcza w sprawach gospodarczych i finansowych. Rady central bowiem określają warunki działania gospodarczego central, a także zrzeszeń, gospodarują finansami i innymi środkami adwokatury. Rady central mają rozległe uprawnienia i obowiązki w zakresie organizacji kierowania, politycznej kontroli i zawodowego doskonalenia adwokatów, aplikantów i innych pracowników adwokatury. Wreszcie rady wykonują działania dokumentacyjne, informacyjne, studyjne i publikacyjne.

Dla zapewnienia kontroli działalności adwokatury ze strony państwa, a zwłaszcza w celu zapewnienia zgodności jej działania z obowiązującym prawem, obie ustawy przyjęły instytucję nadzoru ministra sprawiedliwości (*dohled ministra spravedlnosti*) czeskiej republiki i słowackiej republiki. Ustawy dopuszczają możliwość daleko idącej ingerencji ministra w sferę działalności adwokatury. Jest on w szczególności uprawniony do złożenia wniosku o wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciw adwokatowi oraz do uchylania uchwał lub zarządzeń zrzeszeń oraz central adwokackich lub do zawieszania ich wykonania, jeśli uzna, że pozostają one w sprzeczności z porządkiem prawnym lub interesem społeczeństwa socjalistycznego. Warto jednak zaznaczyć, że ze swych stanowczych uprawnień w zakresie uchylania albo zawieszania wykonania uchwał lub zarządzeń organów adwokatury minister nie może skorzystać, jeśli dotyczą one utraty członkostwa zrzeszenia, wygaśnięcia stosunku pracy z adwokatem, aplikantem lub innym pracownikiem oraz jeśli chodzi o rozstrzygnięcie podjęte w postępowaniu dyscyplinarnym. Prawo chroni tu — jak wiadać — zasadę niezależności adwokatury. Trzeba też podkreślić, że aczkolwiek ministrowie sprawiedliwości republik mają, jak powiedziano wyżej, możliwość daleko idącej ingerencji w sferę działalności adwokatury, to jednak w miejsce uchylonych lub zawieszonych jej uchwał nie mają prawa wprowadzać własnych uregulowań prawnych lub decyzji. To również świadczy o dążeniu ustawodawców do ochrony autonomii działania samorządu adwokackiego.

Minister może jednak wystąpić z wnioskiem o podjęcie przez właściwe organy adwokatury uchwał lub zarządzeń należących do ich kompetencji (jest to tzw. prawo prowokacji). Uprawnienie to ma przeciwdziałać możliwości powstania co najmniej dwóch niekorzystnych sytuacji w działalności adwokatury: z jednej strony — utrzymania mocy obowiązującej aktów sprzecznych z porządkiem prawnym lub intere-

²² Np. w Czechach ostatnia konferencja odbyła się w 1981 r. Kolejna (5) planowana jest na rok 1986.

sem społecznym, a z drugiej — uniemożliwienia braku działania organów palestry tam, gdzie powinny one określić swoje stanowisko. Organy adwokatury mają obowiązek ustosunkować się do takiego wystąpienia ministra najpóźniej w ciągu 3 miesięcy, co jednak nie znaczy, że muszą podzielić jego stanowisko.

5. Uwagi na temat warunków dostępu do adwokatury, jej wykonywania i wygaśnięcia członkostwa

Zawód adwokata może w CSRS wykonywać osoba mająca obywatelstwo czechosłowackie, moralnie nieskazitelna, posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, oddana ustrojowi socjalistycznemu, mająca ukończone wyższe studia prawnicze i 3-letnią praktyką prawniczą (aplikację), w tym co najmniej 2 lata w adwokaturze, oraz złożony pomyślnie egzamin adwokacki. Ponadto trzeba złożyć przepisane prawem ślubowanie oraz mieć członkostwo okręgowego (miejskiego) zrzeszenia adwokackiego. Warto tu jednak zauważyć, że od tak pojętej zasady obie ustawy przewidują wyjątek polegający na tym, że Centrale adwokatów czeskiej i słowackiej mogą uznać egzamin sędziowski lub inny analogiczny egzamin prawniczy za egzamin adwokacki oraz pominąć całkowicie lub częściowo żądanie odbywania praktyki zawodowej przez kandydata.

Dla zapewnienia niezależności adwokata w czasie udzielania przezeń pomocy prawnej prawo o adwokaturze w obu republikach zabrania przyjmowania dla siebie lub osoby trzeciej nienależnych świadczeń. Również z tego samego względu zabrania się adwokatom wykonywać inne czynności zarobkowe, z wyłączeniem wszakże działalności publicystycznej, literackiej, naukowej i artystycznej oraz czynności, które przez swą krótkotrwałość lub jednorazowość nie mogą stanowić przeszkody w zwyczajnym wypełnianiu zadań adwokackich. Wykonywanie wymienionej działalności dopuszczalne jest jednak po uzyskaniu na to zgody ministra sprawiedliwości, przy czym w wypadku działalności dydaktyczno-naukowej potrzebne jest jeszcze dodatkowe uzgodnienie tego z ministrem szkolnictwa (§ 6 ust. 1).

Obydwie ustawy dopuszczają możliwość zwolnienia adwokata od działalności zawodowej w poradni adwokackiej z racji powierzenia mu sprawowania funkcji publicznej, gwarantując jednocześnie takim członkom palestry utrzymanie przez cały ten czas członkostwa w zrzeszeniu adwokackim (§ 42 ust. 1). Jest to jednak bardzo rzadko wykorzystywane uprawnienie przez adwokatów-społeczników. Chcąc ukazać wielką aktywność społeczną środowiska palestry czechosłowackiej, odnotujmy choćby to, że w samej tylko adwokaturze czeskiej w 1978 r. 595 adwokatów wykonywało łącznie ok. 800 funkcji, a w styczniu 1981 r. 625 adwokatów wykonywało ok. 994 funkcji publicznych w organach Komunistycznej Partii Czechosłowacji, w organach samorządu, w radach narodowych, w komisjach wyborczych, w ogniwach Frontu Narodowego itd. Adwokaci pełnią mandaty poselskie w Czeskiej Radzie Narodowej i w Słowackiej Radzie Narodowej oraz w Zgromadzeniu Federalnym.²³

Czechosłowackie prawo o adwokaturze nie określa wprawdzie granicy wieku, powyżej której adwokat przechodzi na emeryturę, jednakże w praktyce przyjęło się uważać za taką granicę ukończenie 65 roku życia; wówczas rada zrzeszenia może uchylić członkostwo w zrzeszeniu. Jednakże rada ma pewną swobodę w powzięciu decyzji w powyższej sprawie. Źródła czeskie podają np., że jeszcze w 1976 r. 1/3

²³ Por. Wystąpienie Prezesa Centrali Adwokatury Czeskiej dra Z. Hrazdira na IV konferencji adwokatury czeskiej (w:) *Bulletin Advokacie, IV Konference české advokacie, IX 1981*, s. 20.

adwokatów czeskich składała się z ludzi, z których każdy miał ponad 60 lat, wobec jednak odejścia na emeryturę do stycznia 1981 r. wielu (75 osób) adwokatów, obecnie ta grupa wiekowa adwokatów stanowi 12 procent całej liczby praktykujących adwokatów w Republice Czeskiej. Warto też dodać, że w 10-leciu 1971—1981 średni wiek adwokatów czeskich uległ obniżeniu z 52,1 lat do 43,1 lat. Poniżej 40 lat życia ma obecnie w Czechach 53,8 procenta adwokatów.²⁴ Systematycznie zwiększa się liczba kobiet wykonujących zawód adwokata w Czechach. O ile w 1970 r. tylko 13,4 procent kobiet było adwokatami, o tyle w 1976 r. procent ten wynosił już 20,9, a w 1981 r. — 25,1.²⁵

Wydaje się także interesującą rzeczą zagadnienie wynagrodzenia adwokata w CSRS. W obydwu republikach gwarantuje się każdemu adwokatowi-członkowi zrzeszenia pensję zasadniczą, obowiązujące jednak w tej mierze przepisy wykonawcze mogą ustanowić warunki niezbędne do wypłaty dodatków z tytułu pełnionych funkcji w organach adwokatury oraz premii z innych tytułów. Według danych na koniec lat siedemdziesiątych wynagrodzenie zasadnicze (bez dodatków i premii) w adwokaturze kształtowało się następująco: aplikant w pierwszym roku aplikacji otrzymywał 1550—1950 koron (kčs) miesięcznie, powyżej roku — 2000 kčs. Płaca zasadnicza adwokata wynosiła od 1800 do 2300 kčs, adwokata specjalizującego się w prawie międzynarodowym prywatnym, międzynarodowej ochronie patentów i wynalazków — od 2100 do 2600 kčs, adwokata-kierownika poradni z 5-letnią praktyką — od 2100 do 2700 kčs, prezesa okręgowego zrzeszenia adwokatów z 8-letnią praktyką od 2600 do 3200 kčs, wiceprezesa centrali adwokatury republikańskiej od 3000 do 3800 kčs, a prezesa Centrali — od 3800 do 4800 kčs.²⁶

Na koniec wypada jeszcze wspomnieć o sposobach wygaśnięcia członkostwa zrzeszenia adwokackiego. Może to nastąpić na skutek:

- 1) utraty członkostwa (§ 32),
- 2) wystąpienia ze zrzeszenia (§ 33),
- 3) uchylecia członkostwa (§ 34) i
- 4) wydalenia ze zrzeszenia (§ 36).

Utrata członkostwa zrzeszenia następuje wtedy, gdy wygaśnie którakolwiek z przesłanek, które muszą być spełnione w chwili przyjmowania adwokata do zrzeszenia (np. prawomocna utrata obywatelstwa lub utrata zdolności do czynności prawnych), a ponadto wtedy, gdy adwokat zostanie skazany za przestępstwo umyślne na bezwarunkową karę pozbawienia wolności powyżej 1 roku. W wypadkach powyższych utrata członkostwa następuje z mocy samego prawa, nie musi zatem rozstrzygać o tym zrzeszenie ani inny organ adwokatury.

Wystąpienie ze zrzeszenia może nastąpić wskutek złożenia przez adwokata stosownego oświadczenia na piśmie. Zanik członkostwa w takim wypadku następuje z upływem terminu ustalonego między składającym oświadczenia a zrzeszeniem. Jeśli termin nie był uzgodniony, zanik członkostwa następuje *ipso iure* po upływie 3 miesięcy od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po doręczeniu zrzeszenia oświadczenia. Składający oświadczenie może w ciągu 3 miesięcy je odwołać, jednakże zrzeszenie musi na odwołanie oświadczenia wyrazić ze swej strony pisemną zgodę. Nieco inaczej wygląda sytuacja, gdy oświadczenie o wystąpieniu ze zrzeszenia jest następstwem wydania adwokatowi orzeczenia lekarskiego. Zanik

²⁴ Ibidem, s. 8.

²⁵ Ibidem, s. 8.

²⁶ Rád pro odměnování práce advokátů schválen ÚČA č. 7 z 1976 r. (w:) Přehled usnešení ÚČA platných k 1.IX.1978 r., Praha bdw., s. 202 i 207.

członkostwa następuje wówczas albo w terminie uzgodnionym pomiędzy adwokatem a zrzeszeniem, a gdyby uzgodnienia takiego nie było — z dniem wpłynięcia oświadczenia.

Uchylenie (anulowanie) członkostwa należy do kompetencji rady zrzeszenia i może nastąpić w czterech wypadkach: 1) gdy adwokat w poważny sposób naruszył obowiązki nałożone nań przez ustawę o adwokaturze lub uchwałą centrali adwokatury, 2) gdy w działalności jego powstały ważne przeszkody świadczące o tym, że nie jest on w stanie należycie wypełniać swoich obowiązków, 3) gdy zostały spełnione warunki, według których mógłby on być wydalony ze zrzeszenia, i 4) jeżeli z powodów zdrowotnych jest trwale niezdolny do pełnienia swych obowiązków, a osiągnął już 65 rok życia.

Prawo o adwokaturze w obu republikach wymaga bezwzględnie, by uchwały rad zrzeszeń w takich wypadkach miały formę pisemną, by zawierały wskazanie powodów ich powzięcia oraz by były doręczone zainteresowanemu. Prawo chroni jednak w tego rodzaju wypadkach kobietę ciężarną, matkę przebywającą na urlopie macierzyńskim oraz adwokata bez różnicy płci znajdującego się w tzw. okresie ochronnym, tj. tuż przed przejściem na emeryturę (§ 35 pkt 1—4 obu ustaw).

Do kompetencji rady zrzeszenia należy również prawo wydalania adwokata ze zrzeszenia (§ 20 ust. 3 lit. d). Może ono nastąpić wtedy, gdy adwokat został prawomocnie skazany za popełnienie przestępstwa umyślnego, a utrata członkostwa nie nastąpiła z mocy samego prawa (o czym wyżej), oraz gdy w szczególnie poważny sposób naruszył on obowiązki wynikające dlań z ustawy albo z uchwał centrali lub gdy w jego pracy ujawniły się tak poważne uchybienia, że nie może on nadal pełnić obowiązków adwokata. Wobec doniosłości skutków takiej uchwały dla adwokata postępowanie rady zrzeszenia musi być identyczne jak w wypadku uchylenia członkostwa. Ponadto zarówno w razie uchylenia członkostwa jak i w razie wydalenia z adwokatury konieczne jest do ważności uchwały rady zrzeszenia jej współdziałanie z właściwą powiatową radą narodową lub komitetem związków zawodowych, które mają prawo — przed powzięciem uchwały przez radę zrzeszenia — wypowiedzieć w tej sprawie swoją opinię.

Na koniec trzeba też powiedzieć, że obydwie ustawy przewidują instytucję czasowego zakazu udzielania przez adwokata pomocy prawnej. Ustawa słowacka mówi wręcz o instytucji zawieszenia wykonywania pomocy prawnej (§ 40). Przesłanki zastosowania tego środka są w obydwu ustawach takie same. Następuje to w szczególności wtedy, gdy wytoczono przeciwko adwokatowi postępowanie karne za popełnienie przestępstwa umyślnego lub gdy wytoczono przeciw niemu sprawę o utratę obywatelstwa albo o ubezwłasnowolnienie albo gdy w zrzeszeniu adwokatów rozważa się wniosek o wykluczenie lub uchylenie członkostwa danego adwokata.

Niewątpliwie interesujące rozwiązanie przyjęto w obydwu ustawach w odniesieniu do postępowania dyscyplinarnego. Warto podkreślić, że postępowanie takie przed komisjami dyscyplinarnymi adwokatury może się toczyć tylko przeciwko pełnoprawnym adwokatom. Aplikanci adwokaccy odpowiadają za przewinienia dyscyplinarne na podstawie przepisów kodeksu pracy. Postępowanie jest dwuinstancyjne. W pierwszej instancji orzeka 3-osobowy senat, w którym nie może zasiadać żaden członek zrzeszenia, z terytorium właściwości którego wywodzi się obwiniony. Karami dyscyplinarnymi są: nagana, publiczna nagana i obniżenie podstawowego wynagrodzenia o 10 procent na okres do 3 miesięcy. W II instancji, od orzeczenia której odwołanie nie przysługuje, orzeka rada centrali adwokatury właściwej republiki. Są to dobitne gwarancje niezawisłości i obiektywizmu postępowania oraz dowody autonomiczności adwokatury czesko-słowackiej.